

Odinslund 15, Danderyd

Kulturmiljöanalys, 2024-07-05

ODINSLUND 15, KULTURMILJÖANALYS

Beställare

Danderyd kommun
Frida Helander

Konsult

WSP Samhällsbyggnad

WSP Sverige AB
121 88 Stockholm-Globen
Besök: Arenavägen 7
Tel: +46 10 722 50 00

Org nr: 556057-4880
www.wsp.com

Datum

Stockholm , 2024-07-05

Uppdragsnamn

Odinslund 15, kulturmiljöanalys

Uppdragsnummer

10371060

Uppdragsledare

Helena Wärnhjelm,
Bebyggelseantikvarie, Certifierad sakkunnig K
helena.warnhjelm@wsp.com

Handläggare

Anna Röst
Kulturmiljöspecialist
anna.rost@wsp.com

Granskare

Emil Bergstén Lilja
Bebyggelseantikvarie, Certifierad sakkunnig K
emil.bergsten@wsp.com

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattande resultat 4

INLEDNING 6

Uppdrag, syfte och metod 6

KULTURHISTORISK UTREDNING 8

Miljöbeskrivning 8

Historik 12

Kulturhistoriska värden 16

Riksintresseanalys 20

Känslighet och potential 24

Råd och riktlinjer 26

LAGSTIFTNING OCH BEFINTLIGA STÄLLNINGSTAGANDEN 28

Befintliga ställningstaganden 28

Kulturmiljölagen 32

Plan - och bygglagen 34

Miljöbalken 36

KÄLLOR 38

SAMMANFATTANDE RESULTAT

Uppdragets bakgrund, syfte och metod

Denna kulturmiljöutredning har tagits fram i syfte att sammanställa ett aktuellt kulturhistoriskt underlag för Odinslund 15 i samband med en detaljplaneutredning för området. Utredningen har skett genom inventering av området och arkivundersökningar. Utredningens metod utgår från Riksantikvarieämbetets *Plattform för kulturhistorisk värdering och urval* samt tar stöd i Boverkets råd för kulturhistorisk värdering. Resultatet ska vara ett stöd i det fortsatta planprocessen för att säkerställa att de kulturhistoriska värdena värnas.

Områdets kulturhistoriska utveckling - Vilka berättelser kan utläsas?

Områdets kulturhistoriska utveckling kan avläsas i de fysiska uttryck som finns i dagens stadsbild. Den fysiska miljön ger oss möjlighet att avläsa platsens historia och bidrar också till förståelsen av utvecklingen i samhället i stort. Odinslund 15 bär två bärande berättelser. Den ena berättelsen är 1960-talets omvandling av Djursholms torg och den andra är den ovanligt långa kontinuiteten av kooperativ handel inom fastigheten.

Under 1960-talet fick Djursholms torg en för tiden moderniserat utseende med låga byggnader i tegel, glas, koppar och trä och där Coop-byggnaden med flerfamiljshuset utgör den första byggnaden i denna omvandling. Den tillkommande bebyggelsen längs Vendevägen utfördes med hög arkitektonisk kvalitet av kvalitativa material. Coopbyggnaden ritades av KF:s chefsarkitekt Herman Borendal och fick ett säregnet arkitektoniskt uttryck. Trots den moderna utformningen förhöll man sig medvetet till trädgårdsstadens

planstruktur med fristående byggnader och grönska i form av alléer och grön förgårdsmark. Inom fastigheten har det sedan 1905 bedrivits kooperativ handel. En obruten kontinuitet i 119 år. Ur ett nationellt perspektiv är en kooperativ butik från 1905 ovanligt tidigt men speglar på ett pedagogiskt sätt Djursholms tillblivelse och hur trädgårdsstaden lockade till sig tidens välburna akademiker och progressiva affärsmän.

Kulturhistoriskt värde och befintliga ställningstaganden

Fastigheten bär på stora kulturhistoriska värden i form av Coopbyggnaden som med sin säregna arkitektoniska gestaltning utgör en märkesbyggnad för Djursholms torg och är därmed identitetskapande. Den arkitektoniska gestaltningen är tidstypisk och av hög kvalitet gällande utformning och materialval. Byggnaden har därför arkitektoniska värden. Funktionen som coopaffär har ett högt kontinuitetsvärde då det inom fastigheten sedan 1905 drivits kooperativ handel. Den för Sverige tidiga kooperativa föreningen speglar Djursholms historia som en trädgårdsstad som prominenta akademiker och frisinnade affärsmän flyttade till.

Fastigheten ligger inom riksintresset Djursholm där gröna kvaliteter som alléer och grön förgårdsmark är av värde för trädgårdsstadens ideal och utgör uttryck för riksintresset. Fastigheten är utpekad som kulturhistoriskt särskilt värdefull i remissversionen av Danderyd kommuns kulturmiljöprogram.

Känslighet och potential

Fastigheten är som helhet känslig för förändringar som innebär att konsumbyggnadens gestaltning med oktagon med spira förändras. De befintliga volymerna är känsliga för förändringar i skala som påverkar samspellet mellan flerfamiljshusets volym och oktagonens takspira.

Fastigheten är också känslig för förändringar som innebär att trädallén och den befintliga grönskan påverkas.

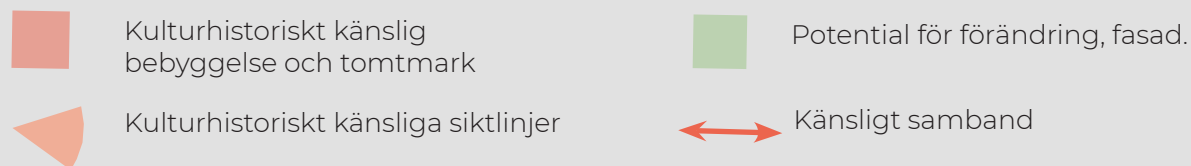
Fastighetens unikt långa kontinuitet som matbutik för Kooperationen gör att den har stor potential att fortsatt bedriva samma verksamhet.

Flerfamiljsbyggnadens volym är känslig för förändringar i skala, dess betydelse som bostad för fastigheten och centrum är dock inte av lika hög dignitet och har potential till förändring.

Råd och riktlinjer för det fortsatta planarbetet

- Vid framtagande av en ny detaljplan bör den befintliga bebyggelsen få varsamhetsbestämmelser samt Coop-byggnaden med sin oktagon skyddsbestämmelser.
- Ändrad användning av fastigheten bör undvikas för att säkerställa kontinuitet i det kulturhistoriska värdet av att ha en livsmedelsbutik på samma plats i över hundra år.

- Coop-byggnaden utgör en märkesbyggnad och är identitetskapande för Djursholm. Byggnadens utformning och material bör skyddas och värnas.
- Fastigheten ingår i trädgårdsstadens bebyggelsestruktur där mindre centrumbildningar med fristående butiksbyggnader i låg skala är värdebärande. Denna bebyggelsestruktur ska värnas då den utgör ett uttryck för riksintresset.
- Coopbyggnaden med sin spira är känslig för tillkommande volymer som konkurrerar med spiran om blickfånget. Tillkommande högre volymer i nära anslutning till oktagonen bör undvikas.
- Vid eventuell ny bebyggelse inom fastigheten är ytterligare planbestämmelser av vikt för att säkerställa att de kulturhistoriska värdena inom fastigheten värnas. Särskild betydelse för kulturvärdena är reglering av byggrätt avseende placering, prickmark och maxhöjd.
- Om förändringar tillåts inom fastigheten bör man fortsätta den kontinuitet av omsorgsfull gestaltning och högkvalitativa materialval som byggnaderna inom fastigheten i övrigt uppvisar.
- Vid förändringar ska befintlig grön förgårdsmark och alléträd bevaras då de ingår i riksintresseområdets gröna värden och är en värdefull del av torgmiljön och Odinslunds sammanhang.

Inledning

Uppdrag, syfte och metod

Bakgrund

WSP har fått i uppdrag av Danderyds kommun att analysera de kulturhistoriska värdena och miljöns känslighet för fastigheten Odinslund 15. Utredningsområdet omfattar även angränsande kvarter och område analyserats för att sätta de aktuella fastigheterna i en rumslig och kulturhistorisk kontext.

Denna rapport utgör del 1 som är en förutsättningslös analys av kulturvärdena på platsen. Del 1 ska ligga till grund för det fortsatta planarbetet för Odinslund 15 med syfte att säkerställa att de kulturhistoriska värdena beaktas. I en senare del 2 bedöms ett bebyggelseförslag inför planuppdrag avseende dess konsekvenser på kulturmiljön.

Kulturmiljöanalysens omfattning

Det kulturhistoriska underlaget kartlägger och analyserar de befintliga värden som finns inom och i anslutning till området.

Rapporten omfattar:

- Miljöbeskrivning av området.
- Sammanfattande beskrivning av platsens kulturhistoriska utveckling och värden.
- Redovisning av de kulturhistoriska värdena.
- Analys av platsens koppling till riksintresset Djursholm [AB38] . Illustration och beskrivning av Odinslund känslighet och potential.
- Råd och rekommendationer för hur platsens be-

byggelse och kulturhistoriska värden kan värnas.

Metod

Utredningens metod utgår från Riksantikvarieämbetes plattform för kulturhistorisk värdering och urval samt Riksantikvarieämbetets handbok för kulturmiljöns riksintressen. Utredningen tar stöd i Boverkets råd kring värdering (PBF 2016:6, 1:2213).

Genom den kulturhistoriska värderingen avgränsas de berättelser som karaktärsområdena bär, hur väl det går att utläsa berättelsen samt hur väl landskapet ger en hel och fullständig bild av berättelsen. Bedömning av känslighet görs utifrån de identifierade karaktärsdragen, egenskaperna, uttrycken och särarterna.

Känsligheten hos en kulturmiljö och ett landskapsrum är kopplat till miljöns kulturhistoriska värden och karaktär samt vilken förväntad påverkan eller hotbild som finns. Känslighetsanalyserna blir därför inte allmängiltiga då bedömningen kopplar mot en förväntad påverkan.

Homogena miljöer eller miljöer som visar på en kort tidskontext är generellt mer känsliga än heterogena miljöer eller miljöer som visar på en lång processkontext. Varje plats har värden som kan lyftas fram, stärkas och brukas. Den potential som identifieras redovisar hur landskapet kan användas och brukas utan att dess värden försvinner.

Den kulturhistoriska utredningen och värderingen genomförs enligt Riksantikvarieämbetets **Plattform för värdering och urval**, Värderingen görs i tre steg.

I det första steget avgränsas en berättelse, denna utgörs av en tids- eller processkontext eller en blandning av dessa båda. I det andra steget identifieras vilka uttryck som är bärande och möjliggör att berättelsen är utläsbar. I detta steg ingår även en bedömning i vilken grad miljön återspeglar berättelsen och hur relevant berättelsen är. I det tredje steget bedöms det kulturhistoriska värdet utifrån lagstiftningens begrepp.

Genomförande & avgränsning

Underlagsmaterial

Som underlag har både litteratur och tidigare utredningar använts, liksom äldre kartmaterial, ritningar och fotografier av området.

Inventering

Platsbesök med inventering genomfördes av bebyggelseantikvarie Helena Wärnhjelm och kulturmiljöspecialist Anna Röst den 17 maj 2024.

2

Kulturhistorisk utredning

MILJÖBESKRIVNING

Djursholms centrum

Fastigheten Odinslund 15 är belägen i västra delen av Djursholms centrum (i dagligt tal "Djursholms torg"). Kvarteret utgör sydvästra hörnet av korsningen Vendevägen – Auravägen och markerar ena änden av centrumbildningen, vilken sträcker sig längs Vendevägen till Henrik Palmes allé.

Affärsstråket, där bostäder, butikslokaler och bibliotek bildar en funktionsblandad bebyggelse, fick sin nuvarande gestaltning med början under 1960-talet då den sk "Djursholmsplanen" fastslagits. Planen resulterade i ett varierat och småskaligt stadsrum där modernistisk 1960-talsbebyggelse idag samsas med tillskott från 1980- och 1990-talen. Bebyggelsen är i huvudsak låg. Antalet våningar varierar mellan en och fyra, men de flesta byggnaderna har två våningar och endast enstaka hus är fyra våningar höga. Byggnadernas volymer trappas upp mot mitten av stråket, så att de lägre byggnaderna markerar början och slut på stadsrummet och dess mitt accentueras. Centrumbildningens omfattning är också markerad genom "grindstolpar" och en allé som sträcker sig längs Vendevägen från Auravägen till Henrik Palmes allé.

I det varierade stadsrummet återfinns, på norra sidan av Vendevägen i kvarteret Gullfaxe, från väster butiker och bostäder i en röd tegelbyggnad om två våningar från 1984. De följs av ljust putsad modernistisk 1960-talsbebyggelse med varierande höjd och plannivå (avstånd mellan gata och husfasad). På södra sidan av Vendevägen gränsar Odinslund 15 med sin 1960-talsmodernism i ett och två våningsplan till elva postmo-

Kvarteret Odinslund är beläget på södra sidan av Vendevägen som utgör ryggrad i Djursholms centrumbildning. Källa: Grundkarta från Lantmäteriet.

dernistiska flerbostadsvillor i tre till fyra våningar, färdigställda 1995. Gaturummets sträckning ges därmed en mjuk visuell kontrastverkan där alléns raka sträckning utgör ryggrad och de breda trottoarerna möter byggnaderna på olika plannivåer och med skiftande (i huvudsak låg) höjd. I siktlinjen från Odinslund 15 västerut skimtar en modernistisk grupphusbebyggelse längs Svitiösvägen, uppförd 1962. Söder om fastigheten är de höga takfallen på flera villor från perioden 1890-1920 synliga.

Kvarteret Odinslund t. h. är beläget på södra sidan av Vendevägen som utgör ryggrad i Djursholms centrumbildning. Odinslund 15 närmast i bild.

Del av kvarteret Gullfaxe med sin varierade höjd- och plannivå.

Bebyggelse i tegel från 1980-talet i kvarteret Gullfaxe, mittemot Odinslund 15.

Flerbostadsvillor färdigställda 1995 i kvarteret Odinslund.

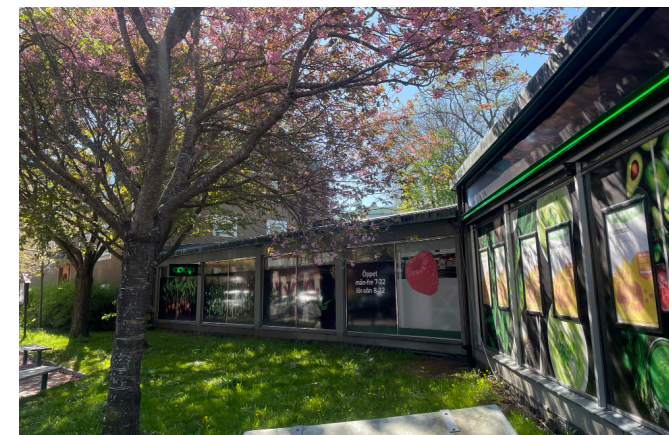
Odinslund 15

Odinslund 15 omfattar två sammanlänkade huskroppar uppförda i början av 1960-talet. De är placerade något indragna från gatan, med en mindre gröna och träd mot Vendevägens trottoar. Byggnaden närmast korsningen, som inrymmer en Coop-butik, är i ett plan, har en i huvudsak åttakantig form med grå puts och stora fönsterytor, och en toppig takresning i kopparplåt som avslutas i ett strutformat dekorelement av glas och kopparplåt. En framskjutande entré utförd med glasade ytor är tvärställd mot gatukorsningen. En lägre, likaledes gråputsad enplansbyggnad med platt tak knyter oktagonen till ett flerfamiljshus i två och ett halvt plan.

Flerfamiljshuset är spritputsat i en brun kulör. Fönsteromfattningarna är slätputsade och vitmålade. Taket är sannolikt täckt med kopparplåt. Byggnadens entré är i glas med träport. Bakom de två huskropparna ansluter en tillbyggnad i ett plan där angöring till butikslager är möjlig. En mindre hårdgjord yta i anslutning till tillbyggnaden ingår i fastigheten.

Oktagonen som innehåller Coops-verksamhet

Enplansbyggnad som sammanlänkar oktagonen med flerfamiljshuset.

Flerfamiljshuset på Odinslund 15 från nordöst.

Tillbyggnaden sedd från Auravägen.

1. Coop-butiken, uppförd 1961.

2. Sammanlänkande enplansbyggnad, del av Coop-butiken, uppförd 1961.

3. Flerfamiljshus, uppfört 1961. Planbestämmelse är idag handel/kontor.

4. Glasparti vid entrén till Coop, uppfört 2002.

5. Tillbyggnad med lastintag, uppfört 2002.

HISTORIK

Centrumbildning i villastaden Djursholm

Villastaden Djursholm utvecklades med början under 1880-talets slut, på initiativ av bankdirektören och finansmannen Henrik Palme. Industrialiseringen och befolkningsökningen i Stockholmsområdet hade förvandlat innerstaden och det fanns en efterfrågan på boendemöjligheter i lugna, lantliga miljöer. Palme och hans kompanjoner i bolaget Djursholms AB skapade villastaden efter amerikanska förebilder. Området utvecklades med stora tomter, en rad olika valmöjligheter i utformningen av villorna, strandpromenad, restaurang och järnvägsförbindelse med Stockholm. 1910 hade bolaget sålt tusen tomter, och befolkningen ökade. I slutet av mellankrigstiden hade Djursholm nått 6400 invånare.

I villastaden tillkom en rad affärsverksamheter de första decennierna kring sekelskiftet. Vendevägens sträckning mellan Henrik Palmes allé och Auravägen blev tidigt ett affärsstråk, en allégata genom Djursholm kantad av butiker. Djursholms första restaurang "Restauranten", inrymdes i en av de första provvillorna längs Vendevägen och blev en tidig märkesbyggnad på platsen. Därutöver fanns tidningskiosker, en "boutique", mjökkiosk, speceri-affär, Konsumbutik, cykelaffärer och frisersalonger.

Under 1950-talet hade Djursholmsbornas behov förändrats, likaså samhällsplaneringens ideal. Behov fanns att komplettera villastaden med mindre bostäder för äldre åldersgrupper i befolkningen samt ytterligare 2-3000 invånare. Man önskade också ett moderniserat affärscentrum längs Vendevägen, där många av de ursprungli-

ga husen nu närmade sig dåligt skick. Diskussion och nytt planarbete ledde fram till 1959 års "Djursholmsplan". Grupphusbebyggelse tillkom på några mindre grönytor, och för centrumområdet med kvarteren Jotunheim (delvis nuvarande kv. Gullfaxe) och Odinslund utarbetades en ny stadsplan av arkitektkontoret Curman och Gunnertz. Man strävade nu efter att efterlikna trädgårdsstadens ideala gaturum med variation i utformning och placering av bebyggelsen samt en mänsklig skala med låga byggnadsvolymer. De äldre husen utmed Vendevägen revs och ersattes efterhand av funktionalistisk bebyggelse. Tidigt tillkom exempelvis den nya Konsumbutiken (1961), butiks- och bostadslängan på norra sidan av vägen (arkitekt Erik Stark, 1961) och Djursholms bibliotek (arkitekt Åke Widström, 1965).

De nästkommande decennierna förändrades villkoren för handeln och Djursholmsbanan lades ned, samtidigt som behovet av mindre bostäder och servicelägenheter ökade. Centrumbildningen utvecklades nu med postmodernistisk arkitektur. Notervärda är arkitekt Hans Borgströms tegelbyggnad i nordvästra änden av affärsstråket (1984) och de flerbostadsvillor i tre till fyra våningar som stod klara 1995 vid Elsa Beskovs torg (FFNS arkitekter). Djursholms torg fick Stadsmiljörådets pris 1999 för skönhet och omtanke i offentlig miljö.

Restauranten 1897. Källa: Järnvägmuseet.

Förslag till stadsplan för del av kvarteren Jotunheim och Odinslund, 1958 (något beskuren), Curman och Gunnertz Arkitekter. Källa: Danderyds kommun

Flygbild från omkring 1965. med den nyuppförda Konsumbutiken.. Källa: FoF Arkiv

Trädgårdsstaden

Tanken om trädgårdsstäder uppstod i början av 1800-talet i England som en reaktion mot industrialiseringen och de dåliga bostadsförhållandena i städerna. De första trädgårdsstäderna uppfördes under slutet av 1800-talet i England. Förespråkare för trädgårdsstaden i England var bland annat stadsplaneraren Ebenezer Howard.

De bärande idéerna för trädgårdsstaden var småskalig bebyggelse i småhus och radhus. Till bostadsbebyggelsen skulle mindre torg finnas med butiker, offentliga byggnader och skola. Stadsplanerna skulle anpassas till terrängen med mjukt utformade gatusträckningar och grönska var ett viktigt inslag både i bostadsbebyggelsen och i centrumbildningarna.

I Sverige kom trädgårdsstadens idéer att lyftas av politikern Carl Lindhagen och planarkitekten Per Olof Hallman. Djursholm är uppbyggt efter trädgårdsstadens ideal och utgör ett tidigt svenskt exempel som blivit en förebild.

Odinslund 15 - lång kontinuitet av kooperativ rörelse

Den nuvarande bebyggelsen inom Odinslund 15 består av Coop-butik och flerfamiljshus uppförda 1961. Inom fastigheten finns dock en sällsynt lång kontinuitet av kooperativ livsmedelshandel.

På denna adress låg redan 1905 en kooperativ rörelse, startad av flera namnkunniga djursholmsbor, bland dem Anna Whitlock, kvinnosakskämpe som senare skulle grunda Svenska hem, Gösta Mittag-Leffler, professor i matematik och Gustav Cassel, professor i nationalekonomi som starkt förespråkade Kooperationens grundidé. Det var en av de allra första kooperativa livsmedelsbutikerna i Sverige. Från 1911 bedrevs rörelsen i en ljusputsad villa i jugendstil. Villan inrymde både Konsum-butik i bottenplan, en bostad för affärsföreståndaren på ovanvåningen, och ett serveringsutrymme i källarplanet för arbetare som inte var bosatta i Djursholm. Att en av de tidigaste kooperativa föreningarna fanns i Djursholm var ingen slump. Kooperationens grundidé att köpa in och sälja matvaror åt föreningens medlemmar togs upp i Sverige av dåtidens akademiker och liberala krafter, flera av dessa var bosatta i Djursholms. Kooperationen kom först något decennium senare att kopplas till arbetarrörelsen.

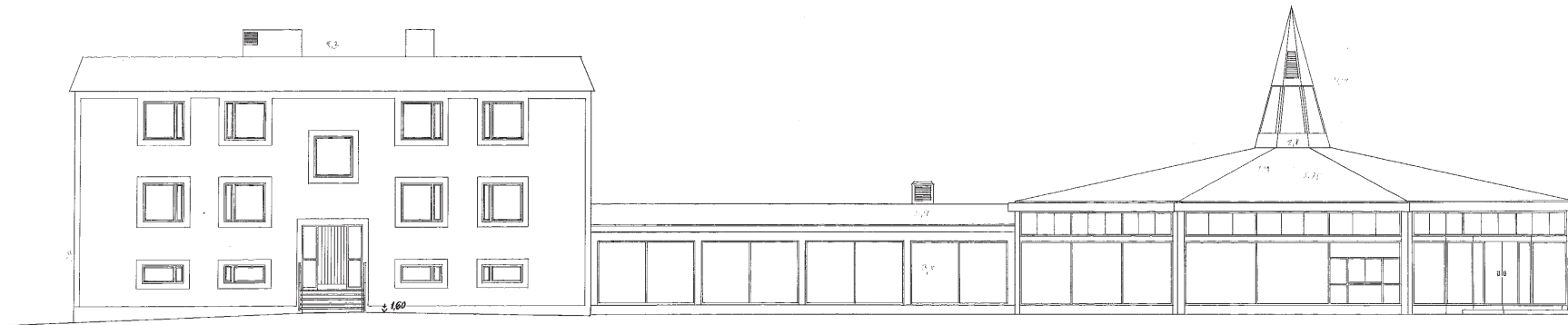
Butiksvillan revs i slutet av 1950-talet i samband med den nya stadsplanen. De nya huskropparna ritades av Herman Borendal (1905-1981). Borendal var chef vid Kooperativa förbundets arkitektkontor och hade ritat flera av de första snabbköpen i Sverige under 1940-talet, samt en rad Domus-varuhus. Ritningarna visar att "försäljningshallen" initialt inrymdes i den oktagonala byggnaden, och ett lastintag fanns på fastighetens baksida. Bottenplan i flerfamiljshuset och den sammanlänkande en-

plansytan mellan oktagon och bostadshus innehöll lager, kylutrymmen, chark, bageri och personalutrymmen. Här fanns också förråd, panncentral och tvättstuga till lägenheterna. De två övre våningsplanen i flerfamiljshuset innehöll vardera två trerummare samt ett enkelrum med WC och kokvrå. I en ny detaljplan 1990 togs bostadsändamålet bort och fastighetens användning är i dag fastslagen till handel och kontor.

I slutet av 1990-talet hade butiksverksamhetens behov utökats och ännu en ny detaljplan togs fram, som möjliggjorde större försäljningsyta och bättre inlastningsmöjligheter. Bygglov gavs därefter 2002 för en om-disponering av de befintliga ytorna, samt en tillbyggnad i ett plan på baksidan. Resultatet blev att de ursprungliga oktagonens förlorade ett par sidor i form, och att fastigheten togs i anspråk fram till tomtgräns i en del av baksidan. Vidare gjordes ett tillägg i form av en glasad ny entré.

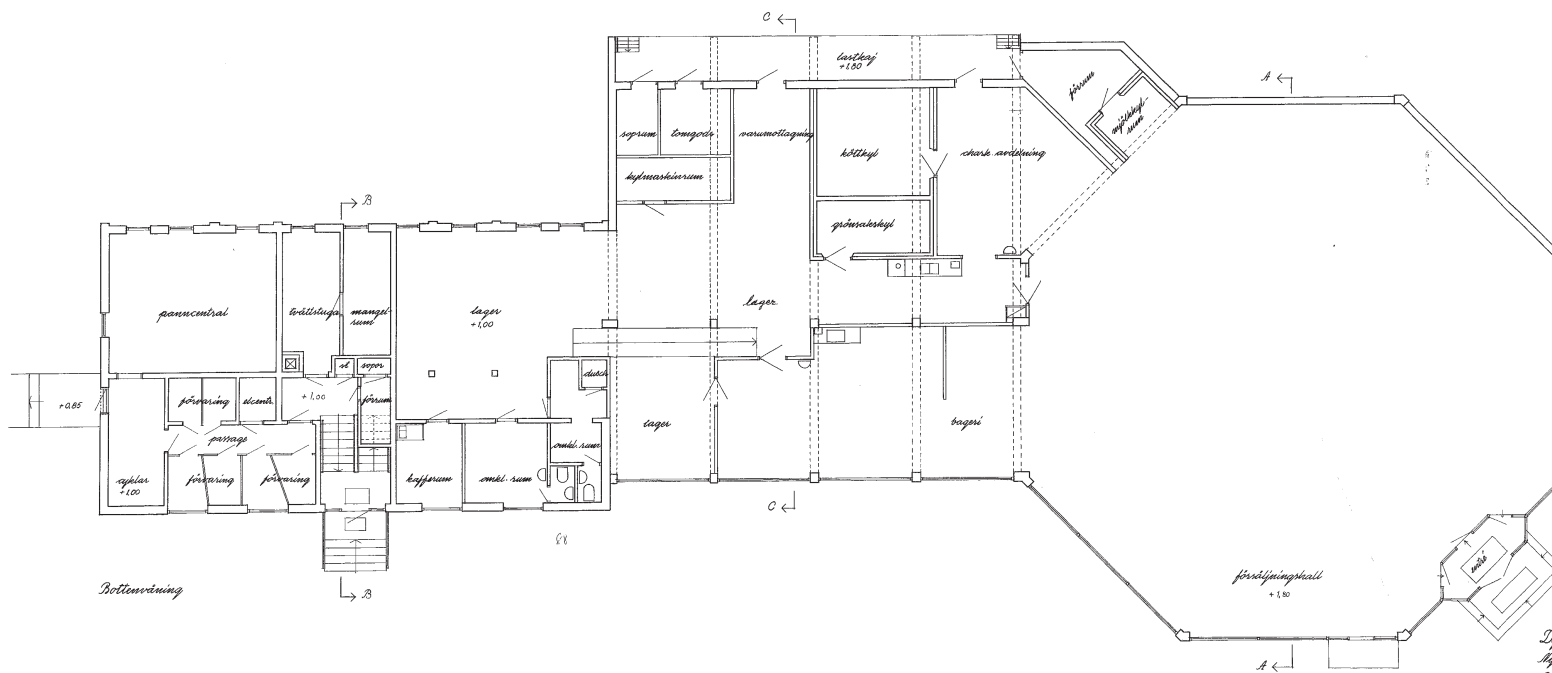
Konsumvillan på Odinslund 15, byggd 1911, riven i slutet av 1950-talet.

Tillhör byggsamfundet i Djursholm
 beslut den 1/9 1957
 beslut i Hjärtan

Herman Borendal

Djursholm
 1957

1:500
 1/12

Tillhör byggsamfundet i Djursholm
 beslut den 1/9 1957
 beslut i Hjärtan
Herman Borendal

Djursholm

skala 1:100

Djursholm, Kv. Odinslund 4-5
 Byggnad av affärs- och bostadshus
 Stockholm den 7 april 1961
 KOOPERATIVA FÖRBUNDET
 ARKITEKT- OCH INGENJÖRSKÖRDET
 H. Borendal Arkitekt S.A.

Ritningar av Herman Borendal, Kooperativa förbundets arkitektkontor (något beskurna), 1959. Källa: Danderyds kommun.

KULTURHISTORISKA VÄRDEN

Områdets kulturhistoriska utveckling kan avläsas i de fysiska uttryck som finns i dagens stadsbild. Den fysiska miljön ger oss möjlighet att avläsa platsens historia och bidrar också till förståelsen för utvecklingen i samhället i stort. Odinslund 15 bär två bärande berättelser: den ena berättelsen är 1960-talets omvandling av Djursholms torg och den andra är den ovanligt långa kontinuiteten av kooperativ handel inom fastigheten.

Odinslund 15 bär på höga arkitektoniska kvaliteter som tar sig uttryck i högkvalitativa och välbevarade byggnader av Kooperationens främste arkitekt Herman Borendal. Omvandlingen av området, som är samtida med många andra centrumomvandlingar i Sverige, är utförd med stor finkänslighet till de äldre byggnaderna i närområdet. Den är också gestaltad med sällsynt hög kvalitet i materialval och form för sin tid.

Den kulturhistoriska utredningen och värderingen genomförs enligt Riksantikvarieämbetets **Plattform för värdering och urval**. Värderingen görs i tre steg.

1. I det första steget avgränsas en berättelse, denna utgörs av en tids- eller process-kontext eller en blandning av dessa båda.
2. I det andra steget identifieras vilka uttryck som är bärande och möjliggör att berättelsen är utläsbar. I detta steg ingår även en bedömning i vilken grad miljön återspeglar berättelsen och hur relevant berättelsen är.
3. I det tredje steget bedöms det kulturhistoriska värdet utifrån lagstiftningens begrepp.

Den långa kontinuiteten av kooperativa föreningar inom fastigheten, från 1905 till idag är ytterligare av stort kulturhistoriskt värde. Den för Sverige relativt tidiga etableringen av en kooperativ förening speglar Djursholms tidiga historia som ett för sin tid innovativt samhällsbygge som lockade till sig tidens akademiker och liberala krafter. Funktionen av en coop-butik på platsen är därför av stort värde för att förstå Djursholms historia.

Trädgårdsstadens ideal med högklassig arkitektur och grönska är synlig längs hela Vendevägen i form av främst 1960-talets årsring med bebyggelse av hög arkitektonisk kvalitet i främst tegel om två våningar men också längs den grönskande allé som löper längs Vendevägen. Det medför att berättelsen om Djursholms trädgårdsstad fortsatt är utläsbar idag även i centumbildningen som främst är präglad av 1960-talets arkitektur.

Byggnaderna inom Odinslund 15 är i allt väsentligt oförändrade sedan byggåret 1961, trots vissa tillägg. Fastighetens placering, vid ”porten” till Djursholms torg från Auravägen ger den, tillsammans med Coop-byggnadens särpräglade form och volym, status av märkesbyggnad i Djursholm.

Coop-byggnaden, den sammanlänkande byggnaden och flerbostadshuset inom tomten har sådana värden att de bör anses vara särskilt värdefulla i enlighet med PBL 8 kap 13§.

Den karakteristiska "takspiran" på Coop-butiken.

Grönska längs Vendevägen.

Flerfamiljshuset med koppartak.

Coopbutiken sedd från Auravägen.

Värdebärande egenskaper

Lång kontinuitet

Den långa kontinuiteten av kooperativ butiks rörelse på platsen medför såväl identitet som avläsbar historia om Djursholm.

Arkitektonisk utformning

Coop-byggnadens arkitektoniska utformning med fokus på de stora glaspartierna och det särpräglade taket med spetsig siluett är av hög arkitektonisk kvalitet.

Den höga ambitionsnivån kan även ses i form av kvalitativa materialval som kopparplåt och stora glaspartier. Den särpräglade arkitektoniska utformningen gör Coop-byggnaden till en märkesbyggnad längs Vendevägen.

Placering

Byggnaden markerar med sin placering och utformning början på Djursholms centrum. Oktagonens något förskjutna placering gör den till fokuspunkt i vyerna från Auravägen och Vendevägen när man närmar sig Djursholms torg.

Volym och skala

Centrumbebyggelsen är förhållandevis låg. Längs Vendevägen sker dock en volymmässig gradering där Coopbyggnaden på en våning utgör startpunkten, flerfamiljshuset på tre våningar innebär nästa gradering

för att kulminera i grannfastighetens fyra våningar. Skalförskjutningen mellan volymerna inom fatsigheten Odinslund 15 och angränsande fastighet utgör en viktig gestaltningsmässig princip för torgets bebyggelse. Denna skalförskjutning i volymer möjliggör också att den kuperade topografin runt torget fortsatt är synlig då bakomliggande villor fortsatt är synliga.

Gröna värden

Den gröna förgårdsmarken och träden inom fastigheten utgör en del av det gröna stråket längs Vendevägen och är värdebärande för trädgårdsstadens ideal.

Värdebärande bebyggelse och strukturer

 Välbevarad bebyggelse från 1961. Hög kvalitet i arkitektonisk gestaltning och materialval. Funktionsmässig kontinuitet sedan 1905.

 Indragen grön förgårdsmark och alléträd.

 Siktlinjer mot centrumtré och de äldre villorna.

 Gradvis ökande byggnadsvolymer.

Förhållningssätt till riksintresset

Länsstyrelsen har i ett kunskapsunderlag angivit förhållningssätt för att tillgodose riksintresset. Här anges bland annat:

- Gatu- och tomtstrukturen är känslig för förändringar som bryter den ursprungliga utformningen som är anpassad efter topografi, vegetation och Djursholmsbanans sträckning. De kvarvarande stora tomterna är unika för Djursholm och är känsliga för avstyckning.
- Villabebyggelsen är känslig för om- och tillbyggnader som påverkar bebyggelsens karaktär och formspråk både gällande de enskilda byggnaderna och området i sin helhet. Enskilda byggnadsdetaljer, material, färgskala och former samt byggnadernas förhållande till gatan och placering på tomten har stor betydelse för helhetsupplevelsen. Villornas storskalighet och indragna och till viss del ”gömda” placering på tomterna är viktig för förståelsen för villasamhällets ursprungliga idé med avskildhet till omgivning.
- De lummiga trädgårdstomterna eller kuperade naturtomterna är sårbara för bebyggelse tillägg och åtgärder som tar bort karaktärsskapande träd och vegetation eller väsentligt ändrar marknivån. Exempelvis kan större komplementbyggnader, pooler, större uteplatser eller hårdgörande av större ytor påverka trädgårdarna och naturtomterna negativt.
- Parker, alléer, grönskande höjder och tomter är känsliga för ändringar och tillägg som kan påverka upplevelsen av det centrala inslaget av grönska i gatubilden och helhetsmiljön.
- Djursholms slott och flyglar är känslig för förändringar som påverkar deras arkitektoniska utformning negativt. Slottsanläggningens exponering och avvikande läge från villabebyggelsen är känslig för förändring
- De olika samhällsbyggnaderna är känsliga för förändringar som påverkar deras individuella karaktär och arkitektoniska utformning negativt. Det är särskilt viktigt att byggnaderna fortsatt kan läsas av och förstås utifrån sin ursprungliga funktion. Vattentornet och Djursholms samskola (idag Viktor Rydbergs Gymnasium) är känsliga för tillkommande bebyggelse som minskar upplevelsen av deras dominerande placering på höjder och den omgivande grönskan
- Strandpromenaden med inslag av grönytor är känslig för tillägg som kapar den långa struktur av allmänt stråk och kontakten med vattnet.
- Djursholms centrum som uppförts under senare tid har större tålighet för nytillkommen bebyggelse som anpassas i karaktär, utformning och skala, samt efter ursprungligt planmönster.

Odinslund 15:s koppling till riksintresset

I förhållningssätten nämns att Djursholms centrum som uppförts under senare tid har en större tålighet för nytillkommen bebyggelse som anpassats till sin omgivning. Fastigheten berörs dock av vissa uttryck som är giltiga för hela riksintresseområdet så som terräng och gröna gaturum.

Följande parametrar är därför viktiga att beakta vid eventuell nyexploatering:

- Nytillkommen bebyggelse ska i karaktär, utformning och skala anpassas liksom dess placering efter ursprungligt planmönster.
- Ny bebyggelse ska anpassas till befintlig terräng.
- Gröna gaturum med alléer och höga träd ska värnas.

Skala längs Vendevägen

Bebyggelsen trappar ner från fyra våningar till coop-byggnadens en våning. Foto: Danderyds kommun.

Topografi

Grönskande allé längs Auravägen.

Gröna gaturum

Grönskande träd och förgårdsmark.

Grönskande allé längs Vendevägen.

KÄNSLIGHET OCH POTENTIAL

Sammanfattning

Planområdet är en integrerad del av det arkitektoniskt högkvalitativa, modernistiska och postmoderna Djursholms centrum, med funktions- och strukturmässig kontinuitet till Djursholms första tid. Det gör att planområdet som helhet är känsligt för förändringar och tillägg som inte håller sig till centrumbildningens karaktär av trädgårdsstad där gröna värden är av stor vikt liksom att byggnaderna är fristående för att inte skapa byggnadsfronter mot Vendevägen.

Coopbyggnaden är en märkesbyggnas som är identitetsskapande för Djursholms centrum och som sådan mycket känslig för förändringar som innebär att den ursprungliga gestaltningen med oktagonen och de kvalitativa taktäckningsmaterialen i form av kopparplåt med sin spira i glas förändras.

En känslig aspekt av den arkitektoniska gestaltningen är det mellanrum som finns mellan oktagonen och flerfamiljshuset i form av länkbyggnaden i en våning. Avsaknaden av en högre volym närmast oktagonen gör oktagonens form tydligt avläsbar och möjliggör att spiran hamnar i blickfånget. Oktagonen är känslig för tillkommande volymer som konkurrerar med spirans utformning.

Bebyggelsen inom Odinslund 15 är i allt väsentligt välbevarad med i huvudsak ursprungligt utförande och material. Bebyggelsens placering, proportioner och grönytor möjliggör värdefulla siktlinjer och gör Odinslund till en del av det större värdefulla sammanhanget som är trädgårdsstadens idé.

Kulturhistoriskt känslig bebyggelse och tomtmark

Potential för förändring, fasad.

Kulturhistoriskt känsliga siktlinjer

Känsligt samband

Sammantaget gör det att fastigheten Odinslund 15 är mycket känslig för förändringar i byggnadsvolymer, placeringar och arkitektoniskt utförande. Mindre känslighet för förändringar uppvisar den tillbyggnad som färdigställdes 2002 och har fasader mot Auravägen och mot fastighetens baksida.

Odinslunds potential ligger således främst i det fortsatta bruket av fastigheten som butik och att upprätthålla de befintliga höga värdena. Potential finns också för fasadändring i tillbyggnadens sträckning mot Auravägen och/eller mot fastighetens baksida, förutsatt att volymer och proportioner förhåller sig till den befintliga skalan.

Känslighet

- Djursholms centrum är som helhet känsligt för tillkommande volymer som inte förhåller sig i skala eller bebyggelsestruktur med fristående byggnader som utgör trädgårdsstadens bärande struktur.
- Bebyggelsens placering på fastigheten. Coop-butiken utgör en fokuspunkt för vyerna från Auravägen och Vendevägen. Byggnaden är mycket känslig för förändringar som påverkar dess placering och synlighet.
- Bebyggelsens volym och inbördes proportioner utgör en värdebärande del av helhetsgestaltningen längs Vendevägen och den gradvisa volymvariation som finns. Byggnaderna och bebyggelseområdet i stort är känsligt för förändringar som påverkar den gradvisa volymvariationen.

- Oktagonen med sin spira är känslig för tillkommande volymer som konkurrerar med spiran i höjd.
- Siktlinjerna mot – och förbi – coop-butiken som synliggör affärsstråket och de kringliggande äldre villorna är känsliga för förändringar som påverkar de obrutna vyerna.
- Allén och den gröna förgårdsmarken utgör en del av trädgårdsstadens ideal och är känslig för förändringar som innebär att graden av grönska minskar.
- Coopbyggnadens särpräglade arkitektoniska utformning och exklusiva material är mycket känslig för förändringar som påverkar dess gestaltning eller upplevelse som märkesbyggnad.

Potential

- Det finns en lång kontinuitet av livsmedelbutiker i kooperationens regi. Det finns stor potential att upprätthålla och utveckla det befintliga värdet.
- Det finns potential till ändringar i fasad för utbyggnaden från 2002 då den utgör ett nyare tillägg till stadsbilden som idag upplevs som en sluten volym.

Känslighetsanalys

Kulturmiljöns känslighet utgår från miljöns kulturhistoriska värde, kontext, kulturhistoriskt sammanhang, typ av värde samt typ av förväntad påverkan. Det kulturhistoriska värdet är en aspekt av flera, ett högt värde behöver därför inte automatiskt betyda att miljön är känslig för all påverkan. Olika typer av miljöer har olika känslighet för påverkan. Detta beror på det kulturhistoriska innehållet och dess karaktär. Bedömningen av känslighet måste också göras utifrån andra kulturmiljöer som har sammanhang med miljön.

Övergripande kan känslighet beskrivas utifrån vilket sammanhang och berättelse som ligger till grund för värdet. Grovt kan kulturmiljöer delas in i tre kategorier med tre typer av känslighet:

- Värdena är knutna till uttryck för en avgränsad historisk period kan vara känsliga för dominerande nutida tillägg.
- Landskapet är präglat av och värdena är knutna till utvecklingen av en viss verksamhet eller aktivitet över tid, kan vara känsliga för tillägg som saknar samband med verksamheten eller aktiviteten.
- Miljön återspeglar olika tiders kontinuerliga nyttjande av en viss plats, kan vara känsliga för tillägg som förändrar eller bryter mot platsens specifika förutsättningar och egenskaper.

RÅD OCH REKOMMENDATIONER

Övergripande

- Vid framtagande av en ny detaljplan bör den befintliga bebyggelsen få varsamhetsbestämmelser samt Coop-byggnaden med sin oktagon skyddsbestämmelser.
- Ändrad användning av fastigheten bör undvikas för att säkerställa kontinuitet i det kulturhistoriska värdet av att ha en kooperativ livsmedelsbutik på samma plats i över hundra år.
- Den långa kontinuiteten av kooperativ handel är mycket intressant och ovanlig. Det vore av intresse att fortsatt undersöka platsens tidiga historia kopplat till de tidiga kooperativa initiativen i Djursholm.
- Coopbyggnaden med sin spira är känslig för tillkommande volymer som konkurrerar med spiran om blickfånget. Tillkommande högre volymer i nära anslutning till oktagonen bör undvikas.
- Om förändringar tillåts inom fastigheten bör man fortsätta den kontinuitet av omsorgsfull gestaltning och högkvalitativa materialval som byggnaderna inom fastigheten i övrigt uppvisar.

Gröna värden

- Vid förändringar ska befintlig grön förgårdsmark och alléträd bevaras då de ingår i riksintresseområdets gröna värden och är en värdefull del av torgmiljön och Odinslunds sammanhang.

Fastigheten

- Coop-byggnaden utgör en märkesbyggnad och är identitetskapande för Djursholm. Byggnadens utformning och material bör skyddas och värnas.
- Fastigheten ingår i trädgårdsstadens bebyggelsestruktur där mindre centrumbildningar med fristående butiksbyggnader i låg skala är värdebärande. Denna bebyggelsestruktur ska värnas då den utgör ett uttryck för riksintresset.

Förslag till planbestämmelser

Varsamhets- och skyddsbestämmelserna nedan liksom rivningsförbudet gäller coop-byggnaden i form av oktagon och länkbyggnad.

k= Byggnaden ska bibehålla sin karaktär med avseende på volym, proportioner, material samt detaljeringsnivå.

k= Byggnadens fönster och fasad ska till form, material och indelning vara lika de ursprungliga fönstren avseende fönsterlister i stål, fönsterbleck i koppar och fasadmateriäl i cementmosaik.

k= Byggnadens volym i form av en oktagon med länkbyggnad ska värnas.

q= Byggnadens takutformning i form av en oktagon klädd med kopparplåt liksom takspira av koppar och glas samt takfot i koppar ska bevaras.

r= Byggnaden får inte rivras.

Vid eventuell ny bebyggelse inom fastigheten är ytterligare planbestämmelser av vikt för att säkerställa att de kulturhistoriska värdena inom fastigheten värnas. Särskild betydelse för kulturvärdena är reglering av byggrätt avseende placering, prickmark och maxhöjd som bör förhålla sig till samma skala och placering som befintligt flerfamiljshus för att inte påverka coop-byggnaden negativt.

3

Lagstiftning och befintliga ställnings- taganden

BEFINTLIGA STÄLLNINGSTAGANDEN

Översiktsplan för Danderyds kommun

I Översiktsplan för Danderyds kommun, antagen 2022-05-11, formuleras ett antal riktlinjer kopplat till kulturmiljövärden som utgår från översiktsplanens mål om att Bygga och bevara för idag och imorgon. Kulturmiljön lyfts fram som en resurs som tas tillvara samt att tillägg behöver göras med ett medvetet förhållningssätt.

I Översiktsplan för Danderyds kommun anges bland annat att:

- Nya byggnader och bebyggelsemiljöer ska ha hög arkitektonisk kvalitet och tillföra området estetiska och arkitektoniska värden där hänsyn ska tas till kulturhistoriska bebyggelse- och miljövärden.
- Tillkommande bebyggelse som ligger inom eller i nära angränsning till områden som är särskilt värdefulla ska föregås av en kulturmiljöutredning.
- Kompletterings- och förtätningsbebyggelse ska ta hänsyn till den omgivande bebyggelsemiljöns karaktär, skala, volymer och placering av byggnader.
- De historiska och kulturella värden som skapar Danderyds identitet och karaktär ska bevaras och utvecklas. Estetiska och arkitektoniska värden ska ha hög prioritet vid planering och bygglovhandläggning av ny- och ombyggnad.

- Större kulturhistoriskt värdefulla öppna landskapsrum bör hållas fria från bebyggelse så långt det är möjligt.
- Kulturhistoriskt värdefulla miljöer ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada kulturvärdena. Om kulturvärdena hotas bör nya detaljplaner med bestämmelser till skydd för kulturvärdena utarbetas.
- För fornlämningar är dess placering i landskapet viktigt att utgå från och vid vissa fall kan större landskapsavsnitt behöva skyddas från exploatering i närheten av fornlämningen.

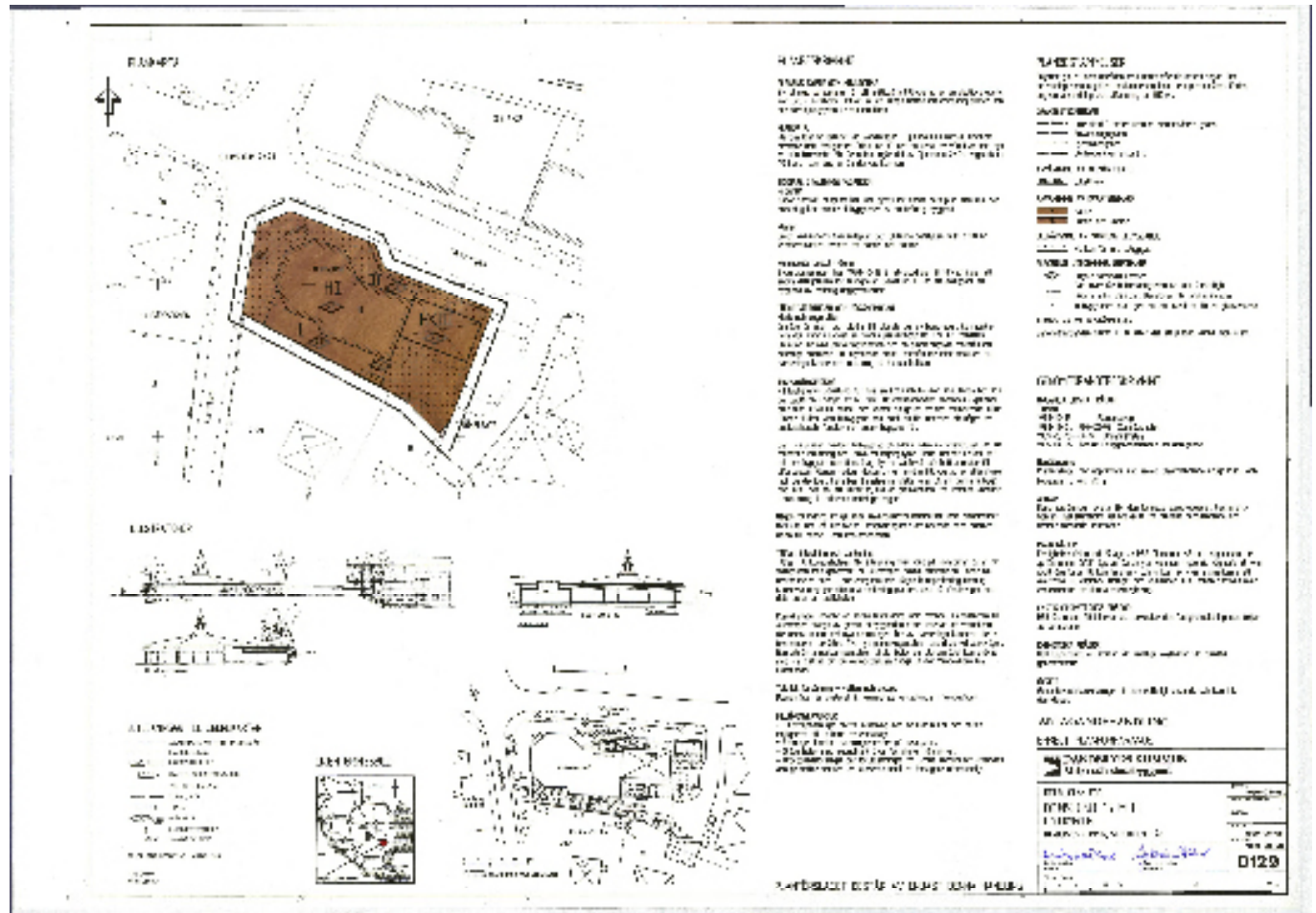
Danderyds kulturmiljöprogram

Danderyds kommun har en remissversion till kulturmiljöprogram från 2023 som anger att fastigheten Odinslund 15 är särskilt värdefull (PBL 8:13) då byggnaden är välbevarad till sin volym och karaktär och på ett tydligt sätt berättar om den centrumomvandling som skedde i Djursholm under slutet av 1950-talet och tidiga 1960-talet. En byggnad som är särskilt värdefull får inte förvanskas.

GÄLLANDE DETALJPLANER

För det aktuella utredningsområdet gäller idag detaljplan D129.

Gällande detaljplan från 1999 syftar till att möjliggöra tillbyggnad av dagligvarubutik, detta för att skapa bättre inlastningsmöjligheter och öka försäljningsytan i Konsumbutiken. Byggnaderna har inget skydd i detaljplan.

Detaljplan för Odinslund 15, fastställd 1999.

PLAN- OCH BYGGLAGEN

I Plan- och bygglagen (PBL) hanteras *särskilt värdefull kulturmiljö* genom förvanskningsförbudet, varsamhetskrav och prövning av lokalisering samt avvägningarna mellan allmänna och enskilda intressen.

Vid ändring i den byggda miljön ska alltid bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på ett sådant sätt som är lämpligt med hänseende till en god helhetsverkan.

Om en väsentlig egenskap går förlorad eller om områdets särart/karaktär väsentligt ändras sker en förvanskning. För att undvika en förvanskning måste därför bärande karaktärsdrag, egenskaper och särarter identifieras och pekats ut. Dessa ska skyddas och ligga till grund för val av ändringar och vidare exploatering, för att det kulturhistoriska värdet inte ska minska. Förvanskningsförbudet gäller alltid, och ska följas av alla, såväl kommunen som fastighetsägare och hyresgäster. Förvanskningsförbudet ska tillämpas vid alla åtgärder som berör miljön.

Kommunens ansvar

Kommunen har enligt lagstiftningen ett särskilt ansvar vid planläggning och frågor om lov i särskilt värdefulla miljöer. Det är kommunens ansvar att det allmänna intresset bevakas och prioriteras. Kommunen har även ett uttalat ansvar att skydda de särskilt värdefulla kulturmiljöerna vid planläggning. Detta innebär att kommunen inte kan utarbeta en detaljplan som skadar den särskilt värdefulla kulturmiljön och ska besluta om lämpliga bestämmelser som garanterar ett fullgott skydd för miljön.

MILJÖBALKENS KRAV

Miljöbalken - Riksintresse för kulturmiljövård

Vad är en riksintressant kulturmiljö?

Kulturmiljövårdens totalt ca 1650 riksintressen spänner över en lång tidsrymd, från forntida boplatser till efterkrigstidens förortsmiljöer och omfattar ett brett urval av miljöer som innefattar såväl landsbygd som stadslandskap.

De riksintressanta kulturmiljöerna är miljöer där ett betydelsefullt historisk skeende eller företeelse särskilt väl går att utläsa eller uppleva i dagens landskap. Sammantaget ska de ge en bred, nyanserad och övergripande bild av samhällets historia och de ska

belysa ett brett spektrum av tidsperioder, utvecklingskedan och händelser som har varit av betydelse för samhällsutvecklingen.

Det är sammansatta miljöer där landskapet, bebyggelse av olika slag, kommunikationsstrukturer eller andra fysiska uttryck tillsammans bildar en komplex helhetsmiljö.

Riksintressen för kulturmiljövården är områden som förändras i takt med samhällsutvecklingen, men där de kulturhistoriska värdena ska utgöra en särskilt tungt vägande aspekt vid beslut om ändrad markanvändning. Dessa områden bär på resurser och möjligheter som inte bara ska skyddas från skada, men också tas tillvara som de resurser de är i samhällsutvecklingen. Hushållningsbestämmelserna utgår från att olika aktörer genom god planering och hänsyn så långt möjligt ska hushålla med mark- och vattenområden och den fysiska miljön i övrigt.

Djursholm [AB 38]

Motivering:

Tidig villastad grundad på privat initiativ och en förebild för flera liknande efterföljande samhällen. Miljön återspeglar det sena 1800-talets och tidiga 1900-talets framväxt av högborgerliga förstäder runt Stockholm och speglar boendet för det översta samhällsskiktet under denna tid (Stadsmiljö; villastad).

Uttryck för riksintresset:

- Den oregelbundna gatu- och tomtstrukturen efter trädgårdsstadens internationella förebild.
- Anpassningen till terrängen och Djursholmsbanan, vars tidigare sträckning är synlig i landskapet.

- De gröna gaturummen med alléer och höga träd och tomternas avgränsning med häckar, staket, grindar och murar ut mot gatan.
- Villabebyggelsen från 1880-talet fram till 1930-talet som speglar tidens arkitekturideal. Variationerna i villabebyggelsen, från de lite mindre och enklare villorna, till mer exklusiva villor med individuell utformning.
- Trädgårdarna som präglas av grönska och stora träd, både i form av naturtomter och lummiga trädgårdstomter.
- Arbetarostäderna i kvarteret Vale.
- Djursholms slott som administrativt centrum i villastaden.
- Olika byggnader och anläggningar som

- uppförts för det tidiga samhällsbyggandet så som Djursholms vattentorn, elverket, kapellet, församlingshemmet, samskolan, begravningsplatsen, parkerna och strandpromenaden.
- Vattentornet och Djursholms samskolas placering på höjdersom gör de väl synliga i det omgivande landskapet.
- Roslagsbanan med hållplatser och tillhörande byggnader som visar järnvägens betydelse för etablerandet av villasamhället.
- Strandvägen med strandpromenad som löper längs strandlinjen och de allmänna grönytornera intill Stora och Lilla Värtan som skapar utblickar mot vattnet och in mot villabebyggelsen.

Miljöbalkens hushållningsbestämmelser

Hänsyn till kulturmiljöer av allmänt intresse och av riksintresse regleras i de s.k. hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken (1998:808). Bestämmelsernas syfte är att ge stöd i avgörandet av hur mark- och vattenområden ska användas, och reglerna ska tillämpas så att en god hushållning främjas.

Bestämmelserna om 3 och 4 kap. miljöbalken aktiveras endast vid ändrad markanvändning, och kan därför inte användas för att upphäva en pågående verksamhet. De ska tas i beaktande vid vissa beslut eller tillståndsprövningar enligt bl.a. plan- och bygglagen och miljöbalken.

Miljöbalkens 3 kapitel 6 § avser sådana kulturmiljöer som anses särskilt värdefulla från en nationell synpunkt och som därför ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan påverka eller skada områdets karaktär. Uttrycket påtaglig skada avser sådana åtgärder som kan ha en bestående negativ inverkan eller tillfälligt ha en mycket stor negativ inverkan.

6§ Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas. Områden som är av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket.

Förordning (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden reglerar ansvarsfördelningen gällande hanteringen av riksintressanta områden. Enligt förordningen är det den centrala myndigheten, i kulturmiljövårdens fall Riksantikvarieämbetet, som utser Riksintressen enligt 3 kap. Länsstyrelsen ansvarar sedan för att bestämmelserna följs inom länet, och ska ta de initiativ som behövs för att reglerna blir beaktade i arbetet med miljökonsekvens- beskrivningar och i planprocesser. Länsstyrelsen ansvarar för den geografiska gränsdragningen av riksintressena, men ska underrätta Riksantikvarieämbetet om klassificeringen eller avgränsningen i stort bör omprövas.

Allmänt råd (NFS 2005:17)

Påtaglig skada på natur- eller kulturmiljön kan uppstå om en åtgärd kan mer än obetydligt skada något eller några av de natur-, kultur- eller friluftsvärden som utgör grunden för riksintresset.

Även om den negativa inverkan endast förväntas pågå under en kortare tid bör den anses utgöra påtaglig skada på natur- eller kulturmiljön om den negativa inverkan kan bli så stor att området i något avseende förlorar sitt värde som riksintresseområde.

En negativ inverkan som är irreversibel med avseende på något värde som utgör grunden för riksintresset bör som regel anses utgöra påtaglig skada på natur- eller kulturmiljön.

Vid bedömningen av om en åtgärd kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön i ett område av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövården eller friluftslivet bör det analyseras hur mycket, på vilka sätt och för hur lång tid åtgärden kan inverka negativt på de värden som utgör grund för att området har bedömts vara av riksintresse. Vid bedömningen av om en skada skall anses påtaglig bör det vidare beaktas att olika områden är olika känsliga för påverkan och, vad avser naturmiljön, även kan ha olika återhämtningsförmåga.

Vid bedömningen bör även tidigare ingrepp och/eller skador beaktas. Vid bedömningen bör också hänsyn tas till att ett ingrepp som endast berör en liten del av ett riksintresseområde kan ha en sådan grad av negativ inverkan på områdets värden att påtaglig skada uppstår. Detta gäller även sådana åtgärder utanför ett riksintresseområde som kan påverka värdena i området negativt så att påtaglig skada uppstår.

KÄLLOR

Kartmaterial

Ortofoto: Lantmäteriet

Övriga källor

Brunnström, Lisa, Det svenska folkhemsbygget: om Kooperativa förbundets arkitektkontor, Arkitektur, Stockholm, 2004

Danderyds kulturmiljöprogram, WSP, 2023, <https://kartportalen.danderyd.se/portal/apps/storymaps/collections/98f58343e68540beaba0de8c914d948f>

Danderyds bygglovarkiv.

Djursholms torg, en del av Djursholms villastad, antikvarisk utredning, Nyréns arkitektkontor, 2019-06-27

Hembygdsföreningen Samfundet Djursholms Forntid och Framtid - Fotografier

Riksintressen för kulturmiljövården, Stockholm <https://ext-geoportal.lansstyrelsen.se/arcgis/apps/storymaps/collections/68f8aeed8bf54943b63524e019ed0674>

Kontakt

Helena Wårnhjelm, bebyggelseantikvarie
helena.wårnhjelm@wsp.com
T 010-722 87 13

Kulturmiljögruppen
WSP Sverige AB
Arenavågen 7
121 88 Stockholm-Globen
T 010-722 50 00

WSP är ett av världens ledande analys- och teknikkonsultföretag. Kulturmiljökompetensen på WSP är bred, våra cirka 15 medarbetare finns över hela landet och har starka kompetenser som byggnadsantikvarier, arkitekturhistoriker, konstvetare, arkeologer och samhällsplanerare. Tillsammans ser vi till att WSP kan försörja myndigheter, allmänheten, företag, exploatörer och privatpersoner med tydliga underlag och utredningar, efter de senaste rönen inom kulturmiljöfältet.

www.wsp.com

wsp